

II.

Probe de sinonimică românească¹.

Studii de sinonimică românească, putem zice că nu există. Un articol ca acel despre „Colectivul *ceată* și sinonimele sale”, publicat în „Arhiva” din Iași (IX, p. 392 sqq.²) de regretatul fost profesor de franțuzește la Pomirla, Gh. Gheorghiu, stă cu totul stingher, ori trebuie să primească tovarășia, destul de neplăcută, a pomelnicilor *Dracului*, alcătuite de dd. G. Pascu³ și E. Bouréanul⁴.

Material adunat există, totuși, considerabil. Astfel, ca să nu pomenim de nomenclatura botanică (în special, Panțu) și ihtiologică (Antipa, Frățilă) sau de terminologia poporană agricolă și industrială (Damé, Pamfile), „Opincarul” lui Jipescu oferă o îmbielșugată recoltă, Glosariul manuscris al Goleșcului, din care d. G. T.-Kirileanu dă, prin „Șezătoarea”, prețioase excerpte, e o adevărată mină, iar Glosariul lui C. Stamatii din „Musa Românească” (ed. Codrescu, I, p. 526) își are, deși în mai mic, importanța sa. Extrem de bogate liste de sinonime, ca acele din Glosariul Viciu (p. 103 sqq.), relative la *chibrituri*⁵ și *cartofi*⁶, iar, nu lipsesc. Și a fost o fericită inovație ideea d-lui Sextil Pușcariu de a face loc, în Dicționarul Academiei, supt anume cuvinte, sinonimelor respective.⁷

Sânt atâtea „prodrome” ale *Repertoriului* (dacă nu chiar *Dicționarului*) de *Sinonimică Română*,⁸ ce se va face cândva: în calea lui aducem și neînsemnatul nostru prinos.

Știm, — și o spunem pentru a preîntâmpina o eventuală obiecție, — că, după unii, existența însăși a sinonimelor e iluzorie, întrucât ea ar presupune o identitate de înțeles care, de fapt, nu există. Dar mai știm că însăși această „identitate”, când, din sfera abstractă a transcendențelor logice, se coboară în realitatea biologică, istorică, a contingentelor limbii (care nu e logică, ci psihologie!⁹), trebuie luată „cum grano salis” și că uzul (*usus*), care poate degenera în „abuz” (*κατάχρησις*), fără a-și pierde calitatea de „arbitru”¹⁰, le autoriză: din grația suverană a acestui dictator, care nu vrea să audă de Constituțiile gramaticale ale „miniștrilor graiului” și-și vede liniștit de drum, — pe când „grammatici certant”, — neconsimțind să sfârâme cristalele limbii, numai pentru că ele

¹ Notele sânt la sfârșitul lucrării.

n'ar fi destul de geometrice, *sinonimele există*: e fapt. Și atâta n'ar ajunge, pentru ca ele să fie „legiune”, chiar dacă n'ar fi să urmărim, cronologic și geografic, mulțimea acelorora, care, cândva („arhaisme”) sau undeva („provincialisme”), redau *grosso modo* aceeași noțiune, cu sau fără nuanțele de frumusețe, cuviință și adevăr, corespunzătoare¹², ce alcătuiesc împreună conceptul de „*proprietas verborum*”.

În această gamă de nuanțe, adecă, subiectiv, în perceperea și redarea timbrului lor, stă și tot meșteșugul traducerilor, care nu sânt, în ultima analiză, decât o problemă de echivalență verbală, de sinonimică interlinguală (bilingvă, diglottă). Și o problemă atât de delicată și grea, încât mulți o proclamă, desnădăjduiți, insolubilă. Dificultăți obiective, rezidând în însăși firea limbii în care traduci în raport cu aceea a limbii din care traduci¹³, și dificultăți subiective, derivând din înseși insuficiențele de gust și știință ale traducătorului, se îngrămădesc fără număr în calea traducerii, împiedecând, într'o măsură mai mare sau mai mică — după nivelul relativ al limbilor și după talentul cui le mănuește — găsirea echivalentului¹⁴.

Să luăm un caz concret. Herodot (I, 32,8) citează vorba celebră a lui Solon către Croesus: „πρὶν δ' ἄν τελευτήσῃ, ἐπισχεῖν, μηδὲ καλέειν κω ἔλβιον, ἀλλ' εὐτυχέα”. Toată greutatea traducerii stă în redarea antitezei ἔλβιος-εὐτυχής, între două sinonime... antonime. Biruit-a însă această greutate Dindorf, când traduce latinește: „Priusquam vero diem obierit, differendum est, necdum *beatus* hic nominandus, sed *felix*”? — Dar *felix* redă, într'un vestit vers vergilian (*Georg.*, II, 489: „*felix*, qui potuit rerum cognoscere causas”: alusie la Lucrețiu!) tocmai pe ἔλβιος din Euripide (fragm. 910, p. 654 N²: ἔλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας ἔχει μάθησιν), iar *beatus*, în cutare vers, nu mai puțin faimos, din Horațiu (*Epod.*, II, 1: „*beatus* ille, qui procul negotiis”) nu se referă de loc la fericirea postumă (cf. și gr. τρισόλβιος, τρισμακάρ față de vergilianul „*terque quaterque beati*” și horatianul „*felix ter et amplius*”¹⁵). — Au greșit, poate („licențe poetice!”), Vergil și Horațiu, care, acesta, dă chiar o definiție a termenului *beatus* (*Carmina*, IV, 9,45 sqq.)¹⁶? E mai greu de admis. Și nici tratatele de sinonimică latină sau „*Antibarbarus*” nu pot pretinde așa-ceva. Fapt este, că ἔλβιος nu are precizia, conturul definit, eliminatoriu, al „fericirii transcendente”, „cerești”, pe care-l are, în anumită măsură, mai târziu, un μάκαρ, μακάριος =

defunctus, mortuus (cf. Μακάρων νησος, „Insula Fericțiilor s. Blajinilor = Morților“, „Insel der Seligen = Toteninsel“, apoi germ. *glücklich, sêlig*¹⁷, fr. *bienheureux*) și că, în pasagiul citat, definirea, delimitarea conceptului se datorește însuși contrastului cu εὐτυχής: θέσει, nu φύσει! Cu εὐτυχής, însă, nu eră același lucru: ca și εὐδαίμων (cf. ἀγαθὸς δαίμων „geniul-bun“, în concepția creștină Ἄγαθαγγελος, și homericul σὺν δαίμονι, „cu Dumnezeu!“), εὐτυχής se raportează la „noroc“ (cf. ἀγαθῆ τύχη, noroc bun!)¹⁸, — singura deosebire fiind aceea, că εὐδαιμονία s’ar referi mai curând la o fatalitate (fericită) internă, de temperament sau caracter (cf. ἦθος ἀνθρώπων δαίμων al lui Heraclit), pe când εὐτυχία înseamnă o fatalitate (fericită) externă, rezultând din împrejurări, din conjuncturi fericite (cf. τυγχάνω, „întâlnesc, întâmpin“). Ca atare, însă, adevăratul echivalent latin al lui εὐτυχής nu poate fi *felix* (= *fecundus*, opus lui *sterilis*), cum vrea Dindorf, ci numai *fortunatus* (cf. *Fortunae filius: fors, forte, fortuitus*), *auspicatus* (cf. *ominatus*), sau *prosperus* (cf. *res secundae* și gr. εὐθηνός, „care prosperă, propășește, e din bielsug“, — de unde și *leften* al nostru!¹⁹ —, „cărui-a-i merge bine“: ideea trebuie comparată cu aceea de „a face bine“ — ca în: *ce mai faci? = cum îți merge?* — a gr. εὐπράττειν). — De aceea, fără închipuire, preferăm traducerea bătrânului Eustratie al nostru (*Herodot*, ed. N. Iorga, p. 15): „până nu va muri, nu pociu să-l *fericesc*²⁰, numai ce-i zic: *năroc*“.

*

„Gravidă“: 1. borțoasă, — 2. burduhoasă, — 3. grea, — 4. grecioasă, — 5. groasă, — 6. încărcată, — 7. îngrețată, — 8. îngreunată, — 9. îngroșată, — 10. în-poziție, — 11. împovărată, — 12. în-altă-stare, — 13. însărcinată, — 14. neslobodă, — 15. târtoasă.

Observațiuni. — No. 1 e un derivat din *borț*, „gros ventre de femme enceinte“ (v. Dicț. Ac.), cu același sens peiorativ, ca și no. 2, cu variantele sale: *burdioasă, burduhănoasă*, cu *burduhul (borțul) la gură, cu pântecelul până la gură, cu ciolane în pântecel* (Marian, *Nașterea*, p. 10, n. 1), în special despre fetele „greșite“, pentru care vechile orândueli prevedeau „gloaba pântecelui“, cu anumite circumstanțe atenuante pentru cazurile de „greșeală fără pântecel“ (N. Iorga, *Studii și doc.*, VI², 273). — No. 3 (în vechile legiuiri rom.: *grea de prunc*²¹ s. *în pântecel*, în Rănat: *σρεανήσ ανει σρεα-μαρε*) aparține aceluiași radical cu no.

8 (de întrebuițare curentă) și no. 4 (arhaism, atestat, d. ex., în Biblia din 1688, 277), derivând direct dintr'un lat. **grevitiosa* (ca și no. 7, din lat. **ingrevicare*; cf. mr. *angricari*, „a fi greu, a atârna“, *angricat*, „atârnat“, *angricos*, „greu, posomorât“, *ngricari*, „a îngreună, a îngreuiă, a avea greutate, a avea lene“²²), mai probabil decât din vr. *greață*, „greutate“ (cf. dubletul modern *greșos*). — P. no. 5., cf. fr. *grosse* și no. 9, atestat în N. Iorga, *Doc. Bistriței*, II, 34: „*îngroșată* muere“. — No. 6 l'am găsit și 'ntr'o povestire de la Românii din Serbia (*Gratul nostru*, II, 152): „O fost o muiere *încărcată* cu un copil și copilu o plâns în mumă-sa“; cf. de altfel: *pușcă încărcată* și *a răsturnă carul s. căruța*, „a naște, a face“ (familiar). — P. no. 10, cf. expresia amplificată: *în poziție interesantă*, analoagă expresiilor: *în stare binecuvântată* și *în starea darului* (Marian, l. c.), corespunzătoare no. 12; pentru sin. *a porni (a fi) în (într') adaus* (cf. Creangă), compară și *a purcede îngreunată*. — No. 11 (forma dată e din Marian, l. c., ca dublet al obicinuitului *împovorată*) alcătuește o grupă cu no. 13, pentru care ar fi de comparat în deosebi: *sarcina* (cf. *a purtă*, „être en gestation, porter son fruit“,²³ *a pierde, a lepăda*), *a depune* (sc. *sarcina*, despre vite „a-fătă“), fr. *pondre*, „a (se) ouă“ (despre păsări) = lat. *ponere* (cf. *deponere*, „ablegen, gebären“, de unde — prin **depositare* — alb. *deštôn* 'gebäre, werfe zu früh', după G. Meyer, care compară, s. v., ngr. epir. *ἀπορρίχνω*, idem), *mettre bas* = *accoucher* (despre animale), și cu no. 15, care e mai curând un derivat din rom. (v. și dial.) *tar*, „sarcină, povoară“, decât un reflex imediat al ung. *terhes* (Iosif Popovici, *Palia de la Orăștie*, p. 21); cf. *întăroșă*, ca *îngroșă*, etc., nu *întăroși* (*ibid.*, p. 19). — No. 14 e consemnat la Marian²⁴. — *Gravidă* însuși, întrebuițat ca termen medical și juridic (de medicină legală), se pronunță de obicei „franțuzește“, cu accentul pe penultima, deși prototipul latin e proparoxyton (cf. Dicț. Acad.).

„Violonist“: 1. (a)lăutar (alăutaș), — 2. balaur, — 3. bandaș, — 4. carcalete, — 5. ceteraș, — 6. diblaș (diplaș), — 7. gașper, — 8. highidiș, — 9. igreș, — 10. muzicant (*a* muzicaș, *b* muzicuș), 11. scripcar, — 12. țigan, — 13. viorar (viorist), 14. zicaș (zicălaș).

Observațiuni. — No. 1. e mult mai puțin întrebuițat supt formele întregi (*alăutar*, *alăutaș*), decât supt cele aferezate

și'n special supt forma *lăutar*, derivată, firește, din același (*alăută*²⁵, „luth“: *lăutar* e „muzicantul“ prin excelență, la fel cu cântărețul din *ceteră* (no. 5), *diblă* (no. 6), *scripcă* (no. 11) sau *vioară* (no. 13) și în deosebire de *cobzar* (cf. însă sl. *kobzar*, „aed, rapsod popular“), *guzlar* (din *guzla* dalmată), *năiaș*, *muscălaș* (s. *muscalăgiu*), *cimpoier*, etc.; v. acum: C. Bobulescu, *Lăutarii noștri*, București 1922, și Leca Morariu, *Cei din urmă lăutari ai Bucovinei* (în „Ce-a fost odată“, Cernăuți 1922, p. 67 sqq.). — N-le 2, 7 și 12 designează în special pe lăutarul țigan (cf. Candrea, *Poreclele la Români*, p. 125, cum și țigan = fierar, armean s. grec = negustor, bulgărie = grădină de zarzavat, etc.). — No. 3 înseamnă propriu-zis: „lăutar dintr'o bandă“ (taraf, tacâm)²⁶ și se află atestat la Giuglea-Vâlsan, *De la Românii din Serbia*, p. 388. — No. 4 îl dăm după rev. „Ion Creangă“, VI, 313, ca „nume de batjocură al lăutarilor“, de fapt: *scacaleț*, „locustă“ (cf. no. 2 și n. de insectă *scripcar*)? — P. no. 6, v. d. ex. *Rev. Ist.*, II, 167; varianta, în Cihac, II, 96, supt *diplă*, iar, acum de curând, în „Graiu și Suflet“, I, 136, împreună cu *diplaș*: cf. și „Anuarul“ Weigand, XVI—XVII, p. 111, apoi sinon. dr.-dial. *ghiga*, „violon“, din Cihac, II, 119 (*broancă* e mai mult „contrabas, gurdună“ decât „lăută, vioară“!) și sinon. mr. *zancracută* din Dalametra, 224. — No. 8 e ung. *hegedüs*, „violoniste“ (v. Dicț. Acad., unde se dau și variantele *hididiș*, *highiduş*). — No. 7 (atestat, între alții, la Frâncu-Candrea, *Moșii*, p. 101; Pamfile, *Sărbători de vară*, p. 154) e ung. *igricz*, „rhapsode“, pol. *igracz*, „badin, amuseur“, și înseamnă, deci, originar, mai mult un „diseur“ sau „danseur“ (sl. *igrati*); cf. de altfel expresia *a zice (din vioară*, ca și *din gură*), fr. *jouer (du violon)*, germ (*Geige*) *spielen*, cum și no. 14, cu varianta (atestată la Marian, *Sărbătorile*, II, cât și 'n rev. „Ion Creangă“, VI, 126: *dzâcalaș* = cel ce cântă, care zice frumos din fluer ori trișcă). — No. 10 *b* e pronunțarea maghiară a neol. *musicus* (cf. *număruș*), iar no. 10 *a*, o formațiune analogă cu *lăutaș* (și: „fabricant s. negustor de lăute“, ca fr. *luthier*!), *flueraș* (alături de *fluerar*), etc.; no. 10 însuși are și dubletul *muzicanț*, singular refăcut după pl. (ca și *comedianț*). — No. 13 e, ca și neol. *violonist* (din fr.), prin analogia căruia s'a format, un termen de orchestră; cf. sinon. mr. *chimanigi*, „viorist“ (Dalametra): vr. *chiemani*, „un fel de violină“, *cheman*, „idem, cu două rânduri de coarde“. *sinekeman*, „idem, cu patru coarde“

(Bobulescu, *o. c.*, pp. 31—3), alb. *këmane, kemendže*, „Art Violină“ (G. Meyer) = turc. *k'eman(e)*, idem.

„Rat“: 1. chițcan (ghiscan), — 2. chițoran (ghițoran), — 3. cloțan, — 4. gherlan (ghiorlan), — 5. ghiorțan, — 6. grivan, — 7. gurlan, — 8. guz(g)an, — 9. hârciog, — 10. hârț, — 11. lostun, — 12. mioarcă, — 13. miogârțan, — 14. mitorlan, — 15. mițorgân, — 16. pășoiu, — 17. pință, — 18. popândău (popondoc, popinteu, potinteu, popânzac, popânzoiu), — 19. poponeț (poponete), — 20. poțoc, — 21. sistar (țiștar), — 22. spurc, — 23. șoacăț, — 24. șobolan, — 25. șomâc (șomâlc), — 26. țușcan, — 27. zezeran.

Observațiuni. — Baza numirilor e, în genere, onomatopeică, imitând strigătul animalului (v. acum Șutu, *Strigătele animalelor*, în Dacoromania, II, p. 120 sq.). — Pentru no. 1, v. Cihac, II, 564 și Dicț. Acad. Maghiare, s. v. *cickány*. — No. 2 e atestat, împreună cu nr. 3, 8 (pentru finalul *-gan*, cf. și ung. *bozogány, mozogány, csalogány, patogány = patkány*, „mus rattus“) și 27, la Cihac, I. c.; varianta *ghițoran* e în același raport cu *chițoran*, ca și *ghiscan* (v. Dicț. Ac. Rom.) cu *chițcan*. — P. no. 4, cf. înțelesul de „rustre, glouton“ al variantei *ghiorlan* (fără legătura, presupusă de unii, cu *Gherla*²⁷) și, în aceeași ordine de idei, interj. *ghiorț*, „imitând zgomotul înghițirii“ (Dicț. Ac.), la care trebuie raportat *ghiorțan* (no. 5). — Pentru no. 6, „un fel de șoarece cu o pată albă în jurul gâtului“, v. Dicț. Ac., supt *griv* (p. care, cf. și ngr. γρῖβας, γρῖβανός, „fuscus“). — No. 10 apare la Anon. Băn. ca „hercz“ (cf. *hârciog*, „cricetus, Hamster“, ung. *hörtsög*, din Lex. Bud.) și ca sinonim exact al lui „spurk“ (no. 22) și „shomek“, adică *șomâc* (no. 24), din rut. *chomyk*, pol. *chomik*, rus *chomjaku*, „Hamster“ (Berneker), atestat și 'n Biblia de la 1688, 77, cu sensul de „taupe“; cf. „descântecul de șomâlc s. cârțiță“ („o bubă care se face mai ales la față femeilor cu copii“), din Șezătoarea, VI, p. 92, cum și „gâlcile, cu șomâlcile“ dintr'un descântec de gâlcă (rev. „Ion Creangă“, V, 336). Faptul că cuvântul înseamnă și „șoricel“ (Viciu, Glosariu, p. 78; Rev. critică-literară, III, 169), e, de sigur, explicabil, dar el nu autoriză emendarea pomenitului *shomek* în *shornek* = șoarec (la Beranda: *suroc*, iar în Lex. Bud. și: *ctureciu* = cioarece), propusă de Crețu (Rev. Tocilescu, VI, 325); cf. de altfel: *shorek* (*ibid.*, cum și 'n Hasdeu, *Columna lui Traian*, IV, 419), iar, pentru *șomâc*, v. Tiktin, s. v. (alte exemple), adăugând încă varianta *șomâlc* din *Bucăciunea Sf. Mucenie Trifon*“ (G. Dem. Teodorescu,

Poes. pop., p. 389: „șoarecii, cârțițele și șomâcii“) și șom, „sobol“ (Stefanelli, *Doc. Câmpulungului moldovenesc*, no. 118). Observăm, din acest punct de vedere, că delimitarea nomenclaturii „șoarecelui“ față cu „șobolan“, pe de o parte, și cu „sobol“, „cârțiță“ (în Moldova, și: *guziu* = ung. *güzü* și *mitorlan*, p. care v. Dicț. Șăineanu, apoi: *cec[?]* = țincul-pământului, „Blindmaus“, după Barcianu, care trimite la sin. *șuiț*, în fine: *orbeț*, *orbete*, ung. *vakand*, *-ok*, cf. fr. *orvet*, dr. *ceciliz*, gr. *τροφλινοσ* n. de reptilă) e foarte relativă și șovăitoare.—No. 11 e atestat în presupusul arhetip al *Lex. Berânda* și derivă, după Hasdeu (*Cuvente den bătrâni*, I, 287), dintr'un cuvânt rom. pierdut *lost*, „gaură“ (?).—No. 17, cu var. *chintă*, în „Arhiva“ — Iași, 1924, p. 8. — Bogata familie de supt no. 18 (cf. Zanne, *Proverbele Românilor*, II, 902) are și reflexe toponimice și patroni mice: *Popânzălești* (Romanai); cf. *Poponești* (cătun, Buzău), *Chițcani* (sat, Putna), *Chiscani* (sat, Brăila; dacă nu e cumva un fonetism mold. pentru *Piscani-Piscu*), *Chițoreni* (Prahova), *Ghițoreni* (Dorohoi)²⁸. Legătura cu *popă* (cf. „*poponeț*, ca *popa* la praznic, în capul mesei“¹), neetimologică (cf. totuși Tiktin, s. v. *pop*¹, „holzerne Säule, apoi *popic*, *popondoc* „Stützpfahl“, *poponete*), se vedește încă mai mult la no. 19, al cărui înțeles propriu pare a fi, totuși, acela de „convolvulus arvensis, lampion“ (Cihac, II, 278) al sârb. *poponac*, deși la Panțu (s. v. *volbură*) cuvântul lipsește: sensul de „opaiț“, stând drept, în capul mesei, ar putea fi, metaforic, la baza lui *poponeț*, „rat“, care, la cel mai mic zgomot, se ridică în două labe, proptindu-se pe coadă, spre a privi și ascultă; cf. și *a sta popândău*, „a sta în fața altuia într'un mod provocător“ (Codin, *O seamă de cuvinte*, p. 60), *a sta*, *a se pune potinteu* = a fi piedică, obstacol (Boceanu, *Cuv. din jud. Mehedinți*, p. 100, cf. ung. *pattantyú*, „tun; ciocâlteu“), cum și *popânzoc*, „insulă, grind“ (în rev. „Ion Creangă“, VI, 153). — No. 20 e ung. *pocok*, „guzgan“ (cf. M. Pompiliu, *Graiul din Biharea*, în *Convorbiri Literare*, XX, 1015 și V. Caba, *Szilágy vármegye*, p. 99, cu varianta *pațoc*). — No. 21 e atestat la Săghinescu, *Vocabular românesc*, p. 68. — Pentru înțelesul de „Ratte“ al lui *șocăț* (alături de acela de „Neamț“, „Austriac“), v. Tiktin, s. v., apoi Bucuță, *Românii dintre Vidin și Timoc*, p. 132 (var. dial. *șocâte* = șoarece), rev. „Ion Creangă“, V, 375: „*șocăț* = șoarece“ și rev. „Izvorășul“ IV, (1922), p. 4: „Au puiat *șocății* (= șoarecii) în târna cu călți și i-au ros *soeății* toți călții“: „*șocății* = șoarecii“. — Pentru no. 24 (cu variante *sobolan*) v. Cihac II, 262 (sunt *sobol* — Ni se

pare exclusă vreo urmă din gr. $\mu\delta\varsigma$ în n-le 13 (p. care, cf. rev. „Ion Creangă“, II, 55: „*mioarcă* = guzgan de baltă“) și 14 (p. acesta, cf. pe lângă no. 15, și *miogâlțan*, „prost, nătărău“, din Furtună; *Vremuri înțelepte*, p. 92, apoi cunoscutul *mocârțan*, „țopârlan“, cum și no. 4: *ghiorlan*). — Să adăugim, însă, că lat. *mus* s'ar fi păstrat, după Candrea-Densusianu, s. v., în *mușuroiu* = lat. *mus araneus*, „musaraigne“, și că în rom.-dial. *mișină*, „locul sau borta, unde șoarecii strâng de-ale mâncării“ (Rev. critică-literară, IV, 338), avem, poate, pe lângă lat. *messio* (Candrea), și pe sl. *mīši*, „șoarece“ (păstrat, dialectal, în sârbismul *mišomor*, „otravă de șoareci, șoricioaică“, și, arhaic, deși indirect, în vr. *mișiță*, „braț“ = vsl. *mišica*, „mușchiu“, adecă: *musculus*, deminutiv din *mus*, „șoarece“, analog lat. *lacerta*). Remarcabil, pentru fidelitatea reflexului fonetic al prototipului latin, e *sorocină*, n. bănățean al plantei *coada-șoarecelui*, *Achillea Millefolium* (Panțu, p. 68), cf. *șoricel* sau *codițucă*, *Myosurus minimus*, *Queue-desouris*, *Mäuseschwanz* (*ibid.*, p. 70)²⁹.

„Bouche; museau; bec“: 1. badoc, — 2. bot, — 3. cioc, — 4. cioclonț, — 5. ciort, — 6. ciup, — 7. clanță, — 8. clobanț, — 9. clonț, — 10. fle(o)ancă, — 11. fleură, — 12. flit, — 13. gură, — 14. pisc, — 15. plisc, — 16. plit, — 17. lio(a)pă, — 18. lio(a)rbă, — 19. rât, — 20. rost, — 21. surlă, — 22. teflu, — 23. tic, — 24. țiu.

Observațiuni. — No. 1 e un ardelenism, obicinuit în expresia: „tine-ți badocu! = ține-ți gura!“ (Viciu; cf. Dicț. Acad., s. v.). — No. 2. (pentru al cărui etymon nu trebuie pierdut din vedere sl. *chobotu*, „bot, rât“, cu reflexu-i rom. *hobot*, „nez grand et diforme“, etc.!) se zice, peiorativ, despre om (cf. *botos*) și, excepțional, despre păsări: *bot-gros*, *bot-roș*; normal, despre animale (mamifere), în genere; după Anon. Băn. (ed. Crețu, p. 380), el ar designa în special „os bovis“, precum *ciort* (no. 5) ar fi „os equi“ (în Rev. Tocil., I, 183: „gura de la o cană ori urcior“) și *plit* (no. 16), adecă *flit* (v. Dicț. Acad.), „os porci“ (cf. mr. *stăflit*, „epiglottă“ = ngr. *σταφυλίτης*, idem, și mr. *grunțu*, „bârbie“, față de lat. *grunnire*, din care fr. *grogner*, și *groin*, „museau de cochon ou de sanglier“, despre care v., supt „colină“), ca și no. 19 (la Anon. Băn.: *rit*, „os avis“!), no. 21 (metaforic, din *surlă* = *surnă*, „trâmbiță“; în Basarabia, după V. Stoica, p. 138: *sârmari*, *surmaci* = trâmbițaș, borozan, recte: *surnaș*) și no. 24 (cf. a-tân) a-cu-ită): aluzie la forma și mai ales la roștul sonor al

râtului (cf. mr. *fiurare* s. *chiurari*, „gazouiller“, apoi bănăţeanul *fau*, „clopot“, lit.: *qui tinnit, tinnio*, „a ţiui“, cum şi it. *istrumento di porco* = *salterio, psalterion*), ca şi în *pipur(a)*, *chipur(a)* din cimilitura uliului şi găinii = **pipula*, de la *pipo, pipio, pipilo*, „piauler, gazouiller, caqueter“ (Pascu, *Despre cimilituri*, I, 91), mr. *chipirare*, „pincer, gazouiller“, *chipurari* = *chipinari*, „a pişcă a ciupî, a ciugulî, fig. a durea“ (Dalamestra), cum şi în *plisc* (cf. şi *flisc*, între sinonimele din Marian, *Ornitologia*, I, 51, n. 1, iar pentru etimologie, şi *a plescăi*), *ciup*³⁰ (no 6; cf. Duiliu Zamfirescu, *O muză*, p. 113: „[Puii], smulgându-şi cărăbuşul din *ciup*, unul altuia“ şi *ciupesc*), *clonţ* (cf. *cloncan, a cloncâni, croncan, a croncâni*), *cioclonţ* (= *cioc*+*clonţ*: N. Drăganu), *clobanţ* (şi „cârlig“: forma!). — Pentru no. 14 (la An. Băn.: „pizsk“), compară, pe lângă cele spuse supt n-1 precedent, şi: *a chiscui* (despre păsări), *pişcare* (cf. it. *pizzicare* şi dial. *pizzu*, „bec“), apoi mr. *chipitare*, „becqueter“, *chipită*, „pointe; bec; pic, crête, sommet“ = *pipitare*, *pipita* (Archivum Romanicum, VI, 256), megl. *piscă*, „plisc“, *pigulesc* = **piculesc* (*ciugulesc* = **cioculesc*?), iar, în legătură cu fr. *pic*, rom. *pisc* (de munte): ideea de vârf ascuţit (cf. *cioc, ţcălie*). — Pentru arhaicul *rost*³¹ (lat. *rostrum*, „bec“), în înţeles de „gură“, cf. *pe de rost, rostesc* (ca lat. *orare*, din *os, -oris*?) şi *Rost-de-aur* = Hrisostom (Gură-de-Aur); iar, pentru *gură* = lat. *gula* (fr. *gueule*), substituit lui *bucă* = *bucca* (v. Dicţ. Ac., s. v.) sau lui *os* (cf. *osculum* = *guriţă*, „sărutare“), compară şi sinonimele peiorative (satirice) de la n-le 10, 11, 18, cu toată familia lor semantică: *moară-hodorogită, hodoroagă, dârdală*, etc. (v. Candrea, *Porecele*, p. 76 sqq³²). — No. 22 (*teflu*), atestat în Codin, *Îngerul Românului*, p. 357 (supt *râmă*; cf. *flit*), iar no. 23 şi 'n rev. „Izvoraşul“, V, 24: „*ticul* porcului“. — Adăugim că fr. *mu-seau* are un corespondent dialectal în mr. *muţă* (di porc), „rât“ (cf. ngr. *μούτζουνο*), şi că prototipul francezului *bec* însuşi, lat. *becco* (de origine celtă şi atestat ca poreclă a lui Antoninus, la Suetoniu, Vitellius, XVIII: „cui Tolosae nato cognomen in pueritia *Becco* fuerat, id valet gallinae rostrum“), se păstrează, indirect măcar, în rom. *becaţă*, mr. *bicaţă*.

„Cascadă“: 1. cioroiu, ciuruiană, — 2. Durăitoare, Durui-toare, — 3. Durduc, — 4. gherdap, — 5. Hăulita, — 6. hudu-doiu, — 7. Huetura, Huitoarea, — 8. Huruitoarea, Hurhuitoarea,

— 9. Picătoarea, — 10. Pișători, Pișolea, — 11. povornitoare, — 12. Prag(uri), — 13. Săritoare, — 14. Sfârâitoare, — 15. Sunători, — 16. Urlătoarea, — 17. văjoiu.

Observații. — Am scris cu maiusculă acèle sinonime, care nu sânt atestate, după informațiunile noastre, decât ca toponimice, deși ele presupun, firește, existența unor apelative corespunzătoare, și am exclus toponimicele de origine străină, care au același sens etimologic sau unul apropiat, cum ar fi, d. ex.: *Cricovul* („der Lärmende“, după Weigand, Anuarul XXVI—XXIX, p. 80), *Govora* (vsl. *govorz*, „larmă“), chiar *Grohotul*, *Grohotișul*, n. de părâie buzoiene (în care apelativele de bază, *grohot*, *grohotiș*, „morene“, par a fi fost apropiate prin et. pop. de *grohăl*), cum și formațiuni îndoelnice ca: *Alăuta* (metaforă: *alăuta*, „vioara“, prin aluzie la „cântecul“ apei?), *Dadalica* (pârâiaș, Băcău), *Dadișa* (pârâu, Suceava). E adevărat, apoi, că, strict-vorbind, nu orice torent impetuos și zgomotos e o „cascadă“, o *cădere-de-apă* (termenul acesta, analog germ. *Wasserfall*, nu l-am întâlnit în gura poporului); dar graiul obișnuit nu face întotdeauna aceste distincții precise, și distincțiile noastre sânt, de multe ori, artificiale. — În detaliu, avem de observat următoarele: la no. 1 (*cioroiu*, „șipot“, despre care v. și Dacoromania, I, 250, adăugind varianta *ciuroiu* din Viciu, p. 31) aparțin, mai probabil ca la *cioară*, și toponimicele *Cioroiu* (sat, Romanai), cu *Cioroiaș* (ibid.), sau *Cioroiașul* din com. Izvor (Dolj) și *Ciorogârla* (sat, Ilfov), iar pentru *ciuruiană*, *ciuruiene*, „cascadă“ (Rev. critică-literară, III, 93), de origine patent onomatopeică, cf. și mr. *ciuciurari*, „susur, șușuit“ (Dalametra), dr.-dial. *ciuciur*, „șipot“, prin care d. E. Bucuță glosează pe *țufuroi* din graiul Românilor dintre Vidin și Timoc (p. 132). — No. 2, având la bază pe *durăesc*, *duruesc* (»fac dur!«, „dau de-a dura“ = rostopolesc), îl găsim ca n. de pârâu în Suceava (*Durăitoare*; cf. tot acolo: *La-Durăitori* = la Cascade) și ca n. de pârâie în jud. Băcău și Tecuciu: *Duruitoarea*. — *Durducul* (no. 3) se chiamă niște pârâie din jud. Botoșani și Vasluiu, iar *Durduc*, un pârâu din Vâlcea: *durduc* = *hurduc*? — No. 4 (din turc. *guirdab*, „tourbillon d'eau, gouffre“) numește, în special, Cataractele dunărene, de la Porțile-de-Fier, gr. *Καταρράκται*, pentru care traducătorul vr. al lui Herodot (ed. N. Iorga, p. 370), întrebuițează termenul *povornitoare* (no. 11): aluzia e, aici, la „povârniș“,

pană, versant, precum în *gherdap* avem de a face mai mult cu ideea de „vârtej“ (ca în *vir, vârciolog, bolboană, dornă, toance*, etc., despre care v. Dacoromania, I, p. 217³³). — *Hăulita* (no. 5) e numele unui pârâu din Putna, unde se află și un sat *Hăulișca*, iar legătura cu *hăulesc* (cf. *Urlătoarea*) e incontestabilă. — N-lui 6 (*Hududoiu* se chiamă și un sat vâlcean) rev. „Izvoarașul“ (IV, 13) îi dă înțelesul de „râpă“, dar alte izvoare sânt mai precise: *hududoiu*, »o vale strâmtă și adâncă, pe unde curge o apă zgomotoasă« (Șezătoarea, VII, p. 121, n. 4), »curge *hududoiu* = curge iute și cu zgomot« (*ibid.*), arată limpede baza onomatopeică (cf. și *a dudui*, despre foc). — *Huetura* din Covurlui (cf. *huet* = *vuet*) și varianta sa băcăuană (de la *huesc* = *vuesc*) sânt perfect clare. — Legătura cu *huruiesc* a lui *Huruitoarea* (loc cu izvoare și pârâiaș, în Băcău), dacă nu și a lui *Horoeta* (pârâu din Tutova), e vădită; iar, cât pentru varianta *Hurhuitoarea* (în Muscel), ea se explică ușor prin contaminația între *huruiesc* și *huiesc* (cf. și *horhăesc*). — Pentru no. 9 (vale, în Buzău), cf. și *Picăturile* (sat în Dolj), evident din *a pică*. — *Pișători* se zic cascadele din Gorj (în »Graiul nostru«, I, 13; cf. Rev. Tocil., I, 163 și Arhiva-Iași, XXIX, p. 124, n. 1: *Pișetoare*), iar *Pișolea* e un pârâu din Vâlcea; metafora e aceeași, ca în cunoscutele n. romanice de cascade: it. *Pissavacca*, fr. *Pissevache, Pissechèvre*, etc. — Pentru sinon. *prag* (no. 12), cf. *Zaporojeni* (despre Cazacii de *Za-poroja*, de la cataractele Niprului) și v. Arhiva-Iași, vol. cit., p. 123 sq., cum și „Revista Istorică“, III, p. 94 (= Operele lui Gheorghe Brancovici, pp. 7, 71). — *Săritoare*, »cascadă«, e atestat la Codin, *o. c.*, p. 65 (ca n. topic, v. la același, *Muscelul nostru*, I, 122), avându-și corespondentul în n. de cascadă (și localitate) meglen. *Sarea-apu* (P. Papahagi, *Meglenu-Români*, II, 47); cf. și mr. *Apa-spindzurată*, corespunzând it. *Acqua pendente*, n. topic și personal, pentru care v. Anuarul Inst. de Ist. Naț. din Cluj, I, p. 334. — No. 14 apare ca n. de vale în Muscel (Codin, *o. c.*, I, 123): aluzie la »clocotul« apei? — No. 15 (*Sunători*) apare ca n. de pârâu, în Suceava, și e, firește, diferit de n. de râu *Sănătoarea* (Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, p. 51), pentru care e de comparat n. de plantă medicinală («însănătoșitoare»), *sănitoare*, »pojarniță«, având, de altfel, și varianta *sunătoare* (v. Panțu, p. 222). — *Urlătoarea* (no. 16) se chiamă un pârâu prahovean (cf. no. 5). — *Vâjoiu*, „cataract“ (Frâncu-

Candrea, *Moșii*, p. 20; cf. *ibid.*, p. 22: „scăldători sau cataracte“), nu trebuie socotit ca identic cu *șivolu*, *șuvoiu*, „torent“, ci ca provenind din baza onomatopeică *vâj!* (cf. *a vâjâi*). — Să adăugim, în sfârșit, că *Scăldăturile* se cheamă și o vale din Muscel, unde găsim și n. de vale *Surla*, *Vârtejii* (Codin, *o. c.*, I, pp. 122, 126, 133).

„Colină“: 1. bătă, — 2. bobâlnău, — 3. cioacă, — 4. Coz-lă, — 5. cucă, — 6. Curcubetă, — 7. dâlmă, — 8. dâmb, — 9. geană, — 10. gălmă, — 11. glâmeiu, — 12. gômilă, — 13. gomârdoiu, — 14. gruiu, — 15. holm, — 16. hulă, — 17. monic, — 18. motâlvă, — 19. movilă, — 20. tâlva, — 21. titvă, — 22. țig-mău, — 23. țâlfă.

Observații. — Cum se vede din listă, am lăsat intenționat la o parte, atât nomenclatura relativă la înălțimile mai mari: *munte*³⁴, *muncel*, *muscel*³⁵, chiar *măgură* („crac de munte“, întocmai precum *iezerul* e „ochiu de Mare“) și *deal*, cât și nomenclatura relativă la punctul culminant al înălțimii: *creștet*, *culme*, *munune*, *pisc*, etc.³⁶. Eliminarea nu putea fi, totuși, absolută, fiindcă unele denumiri implică și înțelesul de „colină“, și, de altminterlea, terminologia omisă se va întâmpina adesea în considerațiunile ce urmează, dându-se, astfel, posibilitatea întregirii tabloului sinonimic. — Pentru no. 1, v. Dicț. Acad., s. v.: înțelesul variază între „petite montagne“ și „somet de colline“. — *Bobâlnău* (no. 2) e atestat *ibidem*, p. 588, pentru jud. Muscel. — No. 3, la Viciu, p. 30, unde *cioacă* „înălțime, loc ridicat, deluț colină“, e separat arbitrar de *cioacă*, „vârful unui deal“ (cf. *cioc*, *pisc*). — Un *coz-lă*, apelativ, s'ar putea deduce din cutare pasagiu din „Descriptio Tartariae“ a lui Broniowski, în care se vorbește de *gorgane*, „tumuli“³⁷, ca de „*Cozles*, vulgo *Mogilii* [= *moghile*, *morile*] dicti“ (cf. Dacoromania, I, p. 215, unde v. etimologia și răspândirea toponomastică³⁸). — No. 4, foarte bine reprezentat în toponimie (v. numeroasele dealuri *Cuca*, în „Marele Dicț. Geogr.“, II, 793, cum și *Vunocuc* = βουνὸ + *cuc*? din Frunzescu), e atestat ca apelativ, între altele, în rev. „Ion Creangă“, VI, 204, și „Rev. Istorică“, VIII, 170³⁹ — Privitor la no. 6 (*Curcubetă*), compară cele spuse în Dacoromania, I, c., adăugând, pe lângă sinonimele de același resort metaforic („dovleac; craniu“⁴⁰), relevate acolo (*țigvă*, *tâlvă*), și: *titvă* (cf.

muntele gorjan *Titvele*), *motâlva* (cf. *Motâlva*, pădure în lalomița, apoi dr. *motofâlcă*, „tumoare, gâlcă“, și *țâlfă*). — Pentru *dâlm(ă)*, cu variantele sale (cf. *Dâlma* s. *Gruitul Muierilor*, în Gorj), v. explicația d-lui Pușcariu (Dacoromania, I, 231), cum și n-le 10 (*gâlmă*), 11 (*glâmetu* = *gâlmeiu*!), simple alterări din *glavn-*, ori din *holm* (no. 15), despre care, ca și despre *gômilă* (no. 12), v. Dicț. Acad., *ad loc.*⁴¹. — Dacă originea (ung.) și sensul lui *dâmb* (no. 8) sânt perfect clare, nu e același lucru cu *gomârdoiu* (glosat la Boceanu ca „mușuroiu, măgură, moviliță“) și cu sinon. mr. *golnă*, care are cu *colină*, probabil, aceeași legătură ca și *colnic* (v. Capidan, în Dacoromania, II, p. 813): prin *colnă*, contaminat, poate, cu *gol* (Da!ametra dă sensul de „colină fără arbori, goală de tot“), sau cu *gor(na)*. — Referitor la originea lui *gruiu* (no. 14) controversa continuă: etimologiilor latine, încercate de Spitzer (în „Arch. f. d. Studium d. neuer. Spr. u. Lit.“, vol. 134, p. 138 : lat. **coronium*) și J. Brüch (*ibid.*, vol. 135, p. 416 : lat. *grunium*, „groin“), G. Pascu le opune una proprie, pornind de la înțelesul de „pièce de bois du char (du traîneau)“ al cuvântului românesc: **goroneum*, din *gor-*, *gar-*, „arbre“ (Archivum Romanicum, VI, p. 214). Dar, dacă în sprijinul acestei din urmă explicații, s'ar putea invoca, semantic, și dublul înțeles al bulg. *gora*, „Wald; Berg“ (cf. și *codru*, vr. *pădure* = munte din Ps. Sch., rom.-dial. *deal* = pădure), etimologia propusă de Brüch ar coroboră nu numai cu vfr. *groin*, „hauteur d'un côteau“, ci și cu ipoteza d-lui Papahagi relativ la originea rom. *măgură* (pe care Pascu, *l. c.*, p. 224, îl socoate trac) din lat. *magulum* (v. *Notițe etimologice*, p. 233), — ceea ce rămâne, însă, cu totul nesigur, în ciuda analogiei cu mr. *dzeană* „deal, colină, movilă“ (Dalametra), la care se alătură, firește, dr. *geană*, „colline“ (no. 9), înregistrat în Dicț. Acad.; cf. și: *sprânceană dealului*, cum și *față*, ca termen topografic și toponomastic. — *Hulă* (no. 16) e un regionalism ardelean (care apare însă repetat și 'n toponimica musceleană din Codin, 104, având o curioasă asemănare cu ngr. *ῥαχούλα* = colline (cf. *grebăn*, *spinare* de deal), precum *monic*, „movilă, dâmb mic, mușuroiu“ (Șezătoarea, 1922, p. 168) e un provincialism moldovenesc. — P. *movilă*, cf. arhaicul și dialectal. *moghilă* (din pol. *mogyla*). — Pe *figmău*, „vârf de deal“, îl culegem din rev. „Ion Creangă“ (VII, 252), iar pe *țâlfă*, „o mare ridicătură de pământ în mijlocul unui șes“, din glosarul citat al d-lui Codin (no. 75) care-l dă aiurea (*Muscelul nostru*, 126) și ca n. topic:

Tâlfa, deal; cf. încă *Furtună*, *Vremuri înțelepte*, 93: „*tâlfă* = movilă mică”. — Insemnăm, în sfârșit, pe *grumuleu* (O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, Glosarul); cf. mr. *grumur* și dr. *grum-grumuleșiu* din *Lex. Bud.* (împreună cu familia semantică: *grămadă*, *mâglă*, *morman*, etc.), apoi *gurgumeu*, „grămadă mică și strânsă de paie, pământ sau grăunțe” (rev. „*Ion Creangă*”, V, 280), la Boceanu: *gurgumiu*, „movilă de pământ” (cf. *gurguiu*), și *șomâldac*, „locuri neregulate, ridicături” (Lungianu, *Inseilări*, 220; cf. *șomoltoe*). — Pentru *ștölmii*, numele supt care cunosc Muscelenii cele 300 de movile de pământ rămase din vremea rudarilor căutători de aur prin partea locului (= *sto-holm*, ca. *sto-mogili?*), v. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, I, p. xxxiv.

Note.

¹ Distingem, firește, între *sinonimie*, fenomenul lingvistic însuși al înrudirii semantice (de înțeles), și *sinonimică*, disciplina lingvistică, al cărei obiect îl constituie studiul aceluși fenomen, — deși, în practică, termenii sânt adesea sinonimi, cel din urmă însemnând și „totalitatea sinonimelor unui cuvânt”.

² Lista, deși foarte îngrijit făcută, prezintă, firește, destule lipsuri: la cele relevate în „*Dacoromania*”, II, 412 (*holoată*, *lămușdie*, *poșidie*, *schilă*), se pot adăugi: *arioiu* s. *arămuc*, „grup de oi despărțit de turmă” (rev. „*Ion Creangă*”, V, 316); *criță*, „grup” (Păcală, *Rășinari*, p. 138), propr.: „aripă; cârd”; *taifă* „ceată” (Cantemir, *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor*, p. 888) = turc. *taifê*, „compagnie, corps” (cf. și *taifas*), — pe lângă atâtea altele: *ciurdă*, *tabon*, *tamazlâc*, *stavă*, etc.

³ *Numele Dracului în românește*, în „*Viața Românească*” din 1910, p. 298, reluat în „*Archivum Romanicum*”, V (1921), p. 244; cf. și *Dacoromania*, II, p. 788, adăugind încă: *Belial* („fiiul *belialului*”, în textele vechi religioase) = biblicul Βελιάλ, lit.: „vaurien, Taugenichts, netrebnic” (ebr. *bell-yaal*, „sans utilité, probité”), ca și *Legheon* (cf. *lighioană*) = Λεγεών (Marcu, V, 9), apoi: *Eosfor* (Radu Grecianu, ed. St. Grecianu, p. 200) = Ἐωσφόρος (cf. *Lucifer*) și *bestrega*, „naiba”, în expresii ca «du-te la » (*Comoara Satelor*, I [1923], p. 43).

⁴ În rev. „*Sânziana*” din Iași, I, p. 6. — Interesante observațiuni asupra sinonimice rom. *basmă* face, acum în urmă, d. Carlo Tagliavini, în „*L'Europa Orientale*”, III (1923), p. 373.

⁵ De întregit, între altele, cu *forminande* și *bātușe* din Frâncu-Candrea, *Moșii*, p. 104 (supt *pirusce*), *sârnic* (= **sârnic*? cf. *sârnic* = harnic, în «*Noua Rev. Rom.*», VIII, 88), *șpișchi* [*spitz-*] din V. Moisiu, *Știri din Basarabia*, p. 146, cum și *feșcil* = sl. *sveštilo* din rev. „*Izvoarașul*”, IV (1923), no. 7–8, p. 11 (cf. *feștilă*). — *Bâc* din „*Comoara Satelor*”, I (1923), p. 142, e un sing. refăcut după pl. *băce* = *bățe*.

⁶ Adde, inter alia: *cloadene* („*Izvoarașul*”, I. c., p. 8) și *alune de pământ*,

pe care Lex. Bud. îl glosează, ca și pe sinon. *crumpenă* s. *crumpiră*, prin acel «țermăru» s. «țermăru», pentru care deja Laurian-Massim (*Glosarul*, p. 208, s. v. *crumpina*) găsisse explicația dată de noi aici (II, 337). — Pentru originea toponimică a sinon. *bandraburcă*, cf. pe lângă sârb. *bavarac*, citat acolo (p. 340), și ung. *burgonya*, idem (v. Gombocz-Melich, s. v.), pol.-dial. *berlinka*, «längliche Kartoffel von dunkelvioletter Farbe» (Berneker, s. v. *brambor*), iar pentru sinonimica europeană, cf. acum și Max Niedermann, *Die Benennungen der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen*, în «Wörter und Sachen», VIII (1923), p. 33 sqq.

⁷ Nici listele de sinonime apărute prin „Adevărul literar și artistic“ din 1923 nu trebuie trecute cu vederea.

⁸ Ne gândim la operele de acest soi, privitoare la limbile culte ale Apusului (Guizot, Lafaye; Weigand, Sanders, Eberhard; Luiz, Fonseca; Crabb, Ordway, etc.) și, în special, la limbile clasice (începând cu Simaristus și Pollux, prin L. Valla și Erasmus, până la Chatillon-Aler, Pillon, Gardin-Dumesnil, Barrault, Peucer, Döderlein, Ramshorn, Menge, Schmidt, Hill, etc.; cf. și Carl Abel, *Sprachwiss. Abhandlungen*, p. 189 sqq.), fără a ne ascunde însă numeroasele lacune ce se întâmpină și în privința acestora. Un exemplu: Joh. Compernass scrie, în „Glotta“, V (1914), p. 215, următoarele: «Für 'Augenblick' hat die lateinische Sprache drei Ausdrücke: *momentum* (mit und ohne Beisatz von *temporis*), *ictus oculi* und *instans*... Dem *momento temporis* entspricht genau ἐν μὲν καιροῦ ῥοπῆ... Dem *ictus oculi* entspricht σιγμῆ, aber nicht mit ὀφθαλμοῦ, sondern mit χρόνου verbunden... Nur σιγμῆ hat sich bis auf den heutigen Tag erhalten und beweist dadurch die echt volkstümliche Überlieferung». — Asta înseamnă, însă, că: ¹⁰ autorul uită tocmai pe lat. *punctum temporis* (Cicero, Caesar, etc.), echivalentul perfect al gr. σιγμῆ χρόνου (pentru *puncto tempore* din Lucrețiu, II, 263, v. acum în deosebi Lindsay, în „Classical Quarterly“, XIII, p. 12), și ²⁰ ignorează că 'n gr.-mod. „clin d'oeil“ (cf. rom. *clipă*, *clipită*) se zice tocmai: ἐν βίπῃ ὀφθαλμοῦ (pe lângă ἐν ῥοπῆ ὀφθαλμοῦ), deci = exact lat. *in ictu oculi*, — fără a mai pune la socoteală alte omisiuni, ca aceea a sin. vgr. φηξ, ori a unei forme dialectale ca φθαλμός = im Augenblick, în Kythera (v. Neue Jahrbücher f. d. kl. Altertum, XXXI, p. 575, n. 6).

⁹ S'a zis că Racine zugrăvește oamenii așa cum sânt, pe când Corneille îi zugrăvește cum ar trebui să fie: cam aceeași deosebire ar fi între *psihologie*, care înfățișează intelectul și, în genere, sufletul omenesc așa cum *este*, și între *logică*, știință canonică, normativă, care arată cum *trebuie să fie* judecata, pentru a corespunde adevărului. — Toată „gramatica“ antică (și continuatoarea ei, cea franceză), însă, cum observă cu drept cuvânt F. de Saussure, „e bazată pe logică și lipsită de orice vedere științifică și desinteresantă asupra limbii însăși; ea vizează numai să dea regulile pentru a distinge formele corecte de formele incorecte: c'est une discipline normative fort éloignée de la pure observation et dont le point de vue est forcément étroit“ (*Cours de Linguistique Générale*, ed. a II-a, p. 13).

¹⁰ Horățiu, *Ep. ad Pisones*, v. 71 sq.: „... si volet *usus*, quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi“ (*usus* = *communis consensus*, *consuetudo*, ἡ κοινὴ συνήθεια, opus capriciilor inovatoare individuale); cf. *geni-*

tor usus, „uzul generator, creator“ (*Ep.*, II, 2, 119: „adsciscit nova, quae genitor produxerit usus“) și, în deosebi: J. Marouzeau, *Notes sur la formation du latin classique*, în „Mémoires de la Société de Linguistique de Paris“, t. XXII (1922), p. 265 sq.

¹¹ O categorie aparte, care merită a fi cercetată (fiindcă *isoglossia* nu se oprește la echivalențele fonetice sau semantice actuale), e aceea a sinonimelor ce s'ar putea numi „etimologice“ sau „originare“, adică a cuvintelor care, fundamental diferențiate în limba noastră, aveau totuși în limba de origine un înțeles identic. De pildă: *Carandă* (ngr. it. *καρραντάς*), *carantină* (it. *quarantina*, fr. *quarantaine*), mr. *cărăntană*, *cârândană* (monetă, ca și sinon. *sorocovăț* = rus. *sorokovica*; cf. *pitac*, *dodecar*, *husoș*, *sfanț*, *icosar*, etc.), *păreasimi* (lat. *quadragesima*, fr. *carême*), *sărăcustă* = ngr. *τεσσαρακοστή* (și n. de plantă, cu varianta *saracuscă* = *sarakustka*, în rev. „Ion Creangă“, V, 152; cf. fr. *Pentecôte*), *sărindar* (ngr. *τεσσαραντάρι*), *sorcovă* (sl.-bulg. *sorokova*), *Sorocoteaja* (n. de fam. vr., i. e.: „Patruzeci-de-judecăți“, în *Doc. lui Ștefan cel Mare*, ed. Bogdan, I, 401), la care se pot adăugi: turcismele *cârc(ă)iac* și *cârc(serdar)*, — relativ la care v. interesantele observații din „Umblick auf einer Reise von Constantinopol nach Brussa“, pp. 12, 153, ale lui Hammer,—apoi *Patruzecimea*, *pașoptist* (*patruzecioplist*), cum și întreaga familie a lui *patru*: *pătrar* (cf. *șfert* = *civert*, *ciosvârtă*, *cirtă*, *fârtaiu*), *pătrat*, *pătrime*, *împătresc*, mr. *ampătur*, „mân calul repede“ (la alb. *tē katra*, „în fugă“, citat de Capidan, DR., II, 515, adăugim pe sp. *catrapos*, *catrapus*! ‘onomatopoe des Pferdegalopps’, *catrapeo* ‘Pferd’ = *quadrupea* ‘patruped’ [cf. dan. *firben*, „șopărlă“, lit: „Vierbein“], despre care v. Spitzer, *Lexikalisches aus dem Katalanischen*, p. 105), cu compusele (*patrulater*, etc.) și sinonimele sale: *cadră*, *cadru*, *cadran*, *cadrez*, *incadrez*, *cadril*, *cadrilat*, *caiet*, *carnet*, *chetrad* (= *tetrad*, în Basarabia), *tartaj* (*trataj*), *codru*, *cartier* (*cvartir*, *cortel*, *incortelă*), *careu*, *carò*, *tetraedru*, *tetravanghel*, *trapez*, *trapeză* (cf. sârb. *trpezica*, de unde topon. *Târpezița*, cum și *tetrapod*, din care *tartapod*), *in-quarto*, *quartă*, *cvartet*, *quatuor*, *catren*, *fertun*, etc.: o cercetare a tuturor apelativelor derivate din numerale, nu numai pentru limba noastră, ar fi de făcut!—Dar, paralel cu această sinonimie „sui generis“, există și o omonimie, asupra căreia nu s'a insistat în deajuns și care s'ar putea chema: „omonimie sintactică“. Dr. *de loc*, d. ex., înseamnă nu numai: „d' origine, originaire de, oriundus“ (cf. *a fi de loc din Cluj*), sau „indigène, autochtone, pays = Landsmann, ἐντόπιος, ἐπιχώριος“ (așa, în „Herodot“, ed. N. Iorga, p. 241: „Vudinii sânt *dă loc*“, ori în „Viața Românească“, 1916, p. 244: „oamenii *de loc*“; cf. ardelenismul *din loc* = *din localitate, din partea locului, local, localnic*), ci și: „nullement, pas du tout, nullo modo, minimè“ (cf. *de feliu, nicidecum*), iar în Ardeal (dar nu numai acolo; v. „Oltenia“, I², p. 87, și Bucuță, *Românii dintre Vidin și Timoc*, p. 130): „sur place, sur-le-champ, incessamment, immédiatement, à l'instant, confestim, statim, stante pede“: *de loc* = *pe oc*, „pe dată, pe șfert, la moment“. — Vr. *în loc*, cu același înțeles temporal într'un fragm. de Cronograf inedit, publ. în rev. „Ioan Neculce“, III, 219 (puțin mai jos: *pre loc*).

¹² Cf. Quintilian, *Inst. orat.*, VII, 3: „Sed, cum idem frequentissime plura significant, quod *συωνυμῶν* vocatur, iam sunt aliis alia honestiora

sublimiora, nitidiora, iucundiora, vocaliora“, cum și Marouzeau, *Synonymes latins* (în vol. publ. cu prilejul „Cinquantenarului Școlii practice de Înalte-Studii din Paris“) și *Sur la „qualité“ des mots* (în „Revue de Philologie, de Litt. et d'Hist. anciennes“, 1923, p. 65 sqq.). — Observăm aici, că corespondența etimologică lat. al gr. συνώνυμος, *cognominis*, n'ar putea înlocui cu succes termenul grec, deoarece, dacă, pe de o parte, el trezește ideea de „cognomen“, deci de nume accesoriu pentru aceeași persoană, adică, în definitiv, „sinonim“, pe de altă parte, sensul său propriu e acela de „tizi“, adică de *omonim* (δμώνυμος).

¹³ *Patrii sermonis egestas*, de care se plângea Lucrețiu (I, 832), căutând zădarnic un echivalent latin pentru gr. *δμοιομέρειαν*, rămâne o realitate, cu toată elasticitatea și plasticitatea vocabulariului plautin, invocate de E. Norden (*Bildungswerte der lat. Literatur u. Sprache*, p. 7), tocmai din pricina meticuloasei preocupări de puritate și paritate a expresiei (*purus sermo, proprietas verborum*), care urmărește termenul adecvat și nu se mulțamește cu aproximații ori cu „succedanee“, ca redarea tale-quala, în felul expeditiv al poporului (Liviu, XXVII, 11, 4: „quos 'androgynos' vol-gus, ut pleraque, faciliore ad duplicanda verba graeco sermone appellat“), sau decalcarea după grecește, oricât de circumstanțiată, potrivit rețetei lui Horațiu (*Ep. ad Pis.*, v. 52 sq.: »et nova fictaque nuper . . . verba . . . si graeco fonte cadent parce detorta«).

¹⁴ V., în special: P. Cauer, *Die Kunst des Übersetzens*, passim, și Wilamowitz-Moellendorf, *Was ist Übersetzen*, în „Reden u. Vorträge“, pp. 1—26 (despre metafrastofobia lui Moriz Haupt, relevată acolo, cf. în deosebi Chr. Belger, *Moriz Haupt als akademischer Lehrer*, p. 144 sqq.: „Gegen das Übersetzen“). — Ca sinon. arhaice pentru „traducere“ (cf. *translațiune, versiune*), notăm, pe lângă grecismul *metafrasis*, următoarele: *a întoarce, a tălmăci* (cf. *tâlcu*, „interpretă“), *a prepune* (v. *Omagiul Bianu*, p. 249, n. 1 și cf. *a pune pe românește*, germ. *übersetzen*, fr. *transposer*), *a preface* (cf. *Bibl. rom. v.*, I, 200; II, 534), „*a scoate dentr'o limbă pre l. românească*“ (*ibid.*, I, 95), s. „*pre înfăles rumănescu*“ (*ibid.*, I, 228), „*a primeni de în altă limbă pe l. rumânească*“ (*ibid.*, I, 121), „*a izvodit din alte l.*“ (*ibid.*, I, 168; cf. p. 234: „di pe izvod gr. pre l. noastră am întorsu“), ba chiar „*a descoperi dintr'altă limbă pre limba neamului său*“ (*ibid.*, II, 32), pentru care cf. „*scoțându-se dentru acoperire limbii striine*“ (*ibid.*, I, 220) — *A grăi în limbă s. în limbi* (*ibid.*) e *γλώσσαις λαλεῖν* al Scripturii.

¹⁵ Că, pentru „fericirea postumă“, Horațiu întrebuințează, nu pe *beatus*, ci pe *felix*, se vede și din cunoscutul pasagiu al Satirei importunului (I, 9, 28): „Omnes composui. — *Felices!* nunc ego resto“. — Aceeași idee, aproape, și'n engl. *blessed*, „mort“, propr.: „binecuvântat“ (cf. și n. 17).

¹⁶ Non possidentem multa vocaveris
recte *beatum*; rectius occupat
nomen *beati*, qui deorum
muneribus sapienter uti
duramque callet pauperiem pati
peiusque leto flagitium timet . . .

¹⁷ Cu tot înțelesul de „răposat“ (fr. *feu*) al acestuia, *glücklich* n'are a face cu *Seele*, »suflet«, mai mult decât *trübselig, armselig*: ele sânt, de-

Etimologia populară a găsit, totuși, teren de exploatat în această omonimie și, astfel, alături de *armselig*, a rezultat, neapărat, și un *seelenarm*, »sărac cu duhul, *pauper spiritu*« (cf. Bréal, *Sémantique*², p. 50), sinonim congener cu engl. *silly* (cf. și fr. *benêt* = *benedictus*, sl. *blažen*, rom. *prost*).

¹⁸ Despre *Τύχη-Fatum* (cf. *Ἀνάγκη-Necessitas*), cu sinonimele-*b* *Μοῖρα, Εἰμαρμένη, Πρόνοια*, v. Roscher, *ad. loc.*, și mai ales: E. Rohde, *Der griech. Roman*², p. 296 sqq. — Paralela cadrează perfect, întrucât însuși sensul etimologic al lui *δαίμων* e acela de »dispensateur« (v. Boisacq), al unei zeități a destinului, cu toate obiecțiile lui Fraenkel (*Indogerm. Forschungen*, XLI [1923], p. 169 sqq.), care pleacă de la înțelesul de „furiOS“ al homericultui (*ἐπέσσυτο*) *δαίμονι ἴσος*. — Pentru sensul, secundar, de »defunct, mort« al lui *δαίμων*, v. Perdrizet, în »Revue des Études Grecques«, 1921, p. 79 (*δαιμόνων ἱδρύματα* = cimitire) și cf. lat. *divus* (în opoziție cu *vivus*).

¹⁹ Vr. *a eftini* = a milui, a se îndură (*Ps. Sch.*, ed. Candrea, II, 386), *eftinătate* = îndurare, milă, dar și: »bielsug« (*ibidem*). — „Domniile ceii mari și efteni“, și'n Predosl, la „Ist. Tării-Rum.“ (N. Iorga, *Cronicele muntene*, 154).

²⁰ Pentru forma *tifericesc* = *fericesc*, care a fost explicată ca provenind din *te fericesc* (v. Pamfile, *Jocuri de copii*, II, 417), cf. *tifilicie* = *fericire* (*ibidem*): corupție din neologismele *hereticesc* (cf. vr. *sinhari-sesc* = *συγγαίρω*) și *felicitez*, contaminate cu *tericesc*, sau ngr. *τυχηρός*: (cf. vr. *distihie* = *δυστυχία*), dacă nu un reflex al turc. *teferrüdj*, «récréation, délassément; certaines fêtes ou foires que les corps de métier se donnaient tous les dix ou vingt ans, pour célébrer là maîtrise de toutes les apprentis du même métier, qui pendant ce long espace de temps étaient passés maîtres» (Kieffer-Bianchi, I, 312).

²¹ Relevat și la S. G. Longinescu, *Medicina Legală în legile vechi românești* (extr. din »Curierul Judiciar« pe 1923), p. 23. Cf. Dict. Acad., s. v. *greu*, p. 307².

²² Mr. *'ngârcată*, »borțoasă« (*Dalameira*), aparține însă la no. 6: e = *încărcată*; cf. *'ngârcari*, »a încărcă, a însărcină, a împovără, a umpleă«, *'ngârcătură*, »încărcătură, împovărare, însărcinare« (*ibid.*).

²³ E sensul etimologic al germ. *Geburt*, »naștere«, însuși; cf. ngr. *φοράδα*, »iapă«, lit.: »care poartă (mânzul)«, față de *ἀγελάδα*, »vacă«, lit.: »care face parte din cireadă (*ἀγέλη*)«, comparabil, la rândul său, cu germ. *Stute*, »iapă« = vg. *stuota*, »herghelie«, cu rom. *femeie* = lat. *familia* (cf. mr. *fumeală*, »copii«, ca și'n alb. *femije*) și, poate (cu toată opoziția lui Boisacq), și cu vgr. *δουλος*, »sclav« = *δουλος*, »casă« (v. Glotta, VI, 13). — Pentru germ. *Kalb*, v. Kluge, s. v., și Walde, s. v. *galba*.

²⁴ Sinonimica din monografia răp. Marian e, firește, departe de a epuiza toată bogăția vocabularului românesc. — întocmai ca și cea relativă la nomenclatura nunții. Să se compare, d. ex., sinonimica p. *logodnă* (*Nunta*, p. 165) cu următoarea listă: *arvonă* (*arvună*, cf. mr. *arăvoană*, »arvună ce se dă la logodnă«), *ășezat* (*Rădulescu-Codin, Îngerul Românilui*, p. 331), *ășezământ* (răsp. din Râncezi-Prahova la Chestionarul Hasdeu, după excerptele d-lui G. T.-Kirileanu), *cealiz* (*ibidem*, din com. Tătaru-Brăila; cf. turc. *djehez*, »dotă«, și rom.-dial. *diumuruc*, »propunerea mirelui către părinții fetei, cererea în căsătorie«), *credință*, (*in*)*credințare*

(cf. fr. *fiançailles*, it. *fidanza(re)*, „dar fede di sposo“), *făgăduință* (cf. it. *promessi sposi*), *împăcuire* (aceeași idee de „pact, contract, învoială“, în *tocmeală, tomneală*, megl. *tuçmiri*, la Papahagi, *Megleno-Români*, I, 125, nr. *isôsmatâ* = ngr. *ἰσῶματα* și'n sinon. *vorbă*, „tratative, pourparlers“: „a fi în *vorbă*“; cf. *Analele Dobrogei*, IV, 322: „Când se logodesc, se duc și *fac orbili*“), *legământ* (*legătoare, legătură*), *logodnă* (*logornă, logolnă, logonă*: acesta din urmă, în răsp. din Piua-Petrei, Ialomița, la același Chestionar). — Cf. în sfârșit pasagiul din tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovenii la 1612, unde apare, cumulativ: „această *credință* și *legătură* și *tocmeală*“ (N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 24).

²⁵ O variantă sporadică: *lutar*, în rev. „Ioan Neculce“, III, 28, unde și: *mozăcant* (p. 29).

²⁶ *Bandă* se spune, obișnuit, în sens rău: „bandă de tâlhari“ (cf. *bandit*); pentru „bandă de lăutari“ (v. Dicț. Acad., s. v. *bandă*), termenul propriu e *taraf*, care, însă, și el, se întrebuițează (ironic?) în sensul peiorativ al lui *bandă*: „taraful lui Bojan“, se spune, despre „banda“ unui călugăr ticălos de la măn. Neamțul, într'o „Hronologhie“ din veacul trecut (N. Bănescu, *Starețul Neonil*, p. 26), cuvântul având, de altfel, odinioară obișnuitînțelesul de „partid“, „facțiune“ (cf. și *Istoriile Domnilor Țării Rum.*, ed. Iorga, p. XXXIII). Aceeași evoluție peiorativă se observă, de altmintrelea, și'n fr. *bande* din vechiul *la grand' bande*, „les musiciens du roi“, față cu actualul *bande de voleurs*. — Pentru tehnica instrumentelor cu coarde, cf. și teza d-lui Otto Andersson, *Stråkharpn*, en studie i nordisk instrument-historia, Helsingfors 1923.

²⁷ O interesantă contaminație, între *maghiar* (cf. *magyar, magyarán*) și *ghiorlan*, într'un cântec pop. din col. Teodorescu (reprodus la Vulpian, p. 117):

Ungurean cu suman scurt,

Moghior, moghiorlan!

Cf. și Dicț. Acad., s. v. *gherlan*.

²⁸ Ar fi, poate, de examinat, dacă n. de sat basarabean *Susleni* nu e pl. unui n. de fam. *Suslea*, resp. *Susul* = rus. *susolū*, „Zieselmaus“, mai curând decât un dublet al lui *Suseni* (cf. *Gioseni-Giosanu* și în aceeași serie: *Dânsuș*, din care *Densușianu*, față de *Dânsus* = *din sus*, n. de loc. din Muscel, la Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, I, 98).

²⁹ *Raton* din fabula lui Gr. Alexandrescu „Șoarecele și Pisica“ e, vădit, o simplă transcriere a fr. *raton*, „șoricel, șoricuț“, din modelul francez.

³⁰ Cf. însă și *chipur* = *chipru*, „clopoțel, sdrângălău“ (*ibid.*), poate din ngr. *κύπριος*, „din Cypriu“, i. e.: „de cupru“ (cf. gr. *χαλκείον*, „clopot“); ori aluzie la *sgomot*?

³¹ V. și Weigand, *Die Bedeutungsentwicklung von „rost“*, în „Anuarul“ său, XII, p. 97 sqq.

³² Că *procatâr* s. *protacâr*, „avocat“, e, de fapt, identic cu *brotacâr*, „broatec, buratec“ (p. 82), iar nu germ. *Prokurator* (Mândrescu), se vedește și prin paralelismul (deși în alt sens: rapacitate față de locvacitate!), it.-dial. *avvocato* = *lucio*, „știucă“ (cf. it. *raganella*, „răcănel, brotăcel“).

³³ *Vier*, „putere, toiu“: „*vieru apei*“ (Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, p. 79) e o evidentă călătorie din *vier* = Adăugăm că în elev. *cuicăt*

Încă *virij, verij*, „étang“, care a fost, acum în urmă, deosebit de *vir* (cf. *viroagă*) și explicat ca un împrumut din germ. *wi(w)ari* = lat. *vivarius* (v. *Revue des Études slaves*, II [1922], p. 170) și că interpretarea *Vârciorovei* în legătură cu *vârciolog*, „vir“, găsește o confirmare în n. de oraș *Admont*, explicat de Vasmer (*Arch. f. sl. Philologie*, 1922, p. 89) ca sl. **vodomotъ*, pol. *odmęt*, „Wasserwirbel“. — Un sinon. ca *ircov*, „locul unde valurile apei sânt mai mari și mai multe“ (Codin, o. c., p. 42), ar putea constitui, ca un „vocabulary medium“, tranșiția între grupa sinonimelor așezicând dinamice (*vârtej, genune*, etc.) și a celor statice: *ochiu, noian* (cu varianta: *loian*, din rev. „Ion Creangă“); cf. *știoalnă și naclă*, „ochiu, vârtej de apă“ (aceasta din urmă, la Em. Bucuță, *Românii dintre Vidin și Timoc*, p. 131).

³⁴ Pentru sensul de „munte“ al lui *mal*, cf. și cunoscutul „cal cât un mal“ din cimilitura purecelui = *instar montis equus*.

³⁵ Respectiv, din **muntcel* = *munticel* și din **munțcel*, refăcut după pl. **munțcei* = *munțcei*; cf. *Monteoru* = **muntțorul*.

³⁶ Afară rămâne, de asemenea, *mușuroiu*, cu variantele și familia-i semantică.

³⁷ Pentru *gorgan* (*curgan*) însuși, v. art. respectiv din Dicț. Acad. — Numele de movilă buzoiană *Corcanul* e, de bună-seamă, același apelativ, care apare mai evident în alte toponimice, cum sânt *Gorgoanele* (movile, Brăila) sau *Gorganul* (sat, Muscel); cf. *Marele Dicț. Geogr.*, III, 598.

³⁸ O și mai mare răspândire toponomastică are *Chiceră* (deosebit de importantă, atestarea documentară din 1500, în rev. „Ioan Neculce“, III, 45), care, de asemenea, trebuie să fi existat cândva ca apelativ în românește (de unde, după Capidan, bulg. *kičerъ*, „pădure mărunță, vârf de munte“) și despre care v. *Dacoromania*, I, p. 177 sqq. și *Graiu și Suflet*, I, p. 160.

³⁹ De aceea toponimicul *Cucă* nu poate fi identificat, de laolaltă, fără alegere, cu numele păsării, cum vrea d. Iordan (*Zeitschr. f. rom. Philologie*, 1923, p. 201). — Pentru etymon, cf. și: turcismul vr. *cuca*, „căciula înaltă și fuguiată, pe care Sultanul o dăruia Domnului la urcarea pe tron“ (Șăineanu, *Infl. or.*, s. v), *cuca*, „un joc copilăresc“ (Viciu, p. 38) și *cucule* = *solanum tuberosum* (ibid.). — Mr. *ciucă*, „bulgăre și căpățină de pământ; vârf de munte“ (*Dalamestra*), nu lipsește în topon. dr. (cf. și no. 3).

⁴⁰ Cf. topon. *Glamnie* = sârb. *glamnija*, i. e. *glavnija* (din *glava*, „cap“); ba chiar: *Glăvile*, deal în com. cu același nume din Vâlcea, *Căpățina*, munte muscelean și *Cucuiova*, n. unei movile pe malul Timișului, în hotarul Căvăranului bănăjean (evident, din *cucuiu*). — Pentru *Gământia*, munte prahovean, cf. și varianta mold. a apelativului corespunzător: *măgălie* = *gământie* (ca *măgar-gomar*), pe lângă ung. *gomoly, gomolya*, „Ball; kugelförmiger Käse“.

⁴¹ Ca o alterare din *gâlmă, gâlmea* poate fi socotit și *ghelmea*, „ridicătură de pământ, valul lui Traian“ (*Graiuul nostru*, I, 365), la Codin: *Ghemelia* = Valul, „un *dul* de pământ ca de 40 m., paralel cu Pitești“ (*Muscelul nostru*, I, 50), iar topon. *Halmul* (deal în Suceava) se identifică cu *Holmul* (cf. ung. *halom*). — Pentru *dul* însuși, cf. *Boceanu*, s. v.: „*gan-glion, umflătură*“ (ca *tumulus-tumor*, etc.).